

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
CIVILINIO KODEKSO 1.65, 1.117, 3.51, 3.52, 3.53, 3.61, 3.66, 3.67, 3.73, 3.77, 3.79, 3.85,
3.103, 3.140, 3.144, 3.188, 5.7, 6.492 IR 6.493 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR KODEKSO
PAPILDYMO 3.54¹, 3.76¹ STRAIPSNIAIS ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS
CIVILINĖS BŪKLĖS AKTŲ REGISTRAVIMO ĮSTATYMO NR. XII-2111 13 IR 22
STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS NOTARIATO
ĮSTATYMO NR. I-2882 6, 28 IR 46 STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS
RESPUBLIKOS CIVILINĮ PROCESĄ REGLAMENTUOJANČIŲ EUROPOS SĄJUNGOS
IR TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTŲ ĮGYVENDINIMO ĮSTATYMO NR. X-1809 8, 31⁵ IR
31⁹ STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO
PROCESO KODEKSO 27, 35, 80, 82, 86, 115, 162², 284, 350, 515, 577, 582 IR 608
STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS
ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMO NR. VIII-1029 35, 38 IR 105
STRAIPSNŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys. Įstatymų projektų tikslai ir uždaviniai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.65, 1.117, 3.51, 3.52, 3.53, 3.61, 3.66, 3.67, 3.73, 3.77, 3.79, 3.85, 3.103, 3.140, 3.144, 3.188, 5.7, 6.492 ir 6.493 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 3.54¹, 3.76¹ straipsniais įstatymo projekto (toliau – CK projektas), Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo Nr. XII-2111 13 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos notariato įstatymo Nr. I-2882 6, 28 ir 46 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Notariato įstatymo projektas), Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo Nr. X-1809 8, 31⁵ ir 31⁹ straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – ES įstatymo projektas), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 27, 35, 80, 82, 86, 115, 162², 284, 350, 515, 577, 582 ir 608 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 35, 38 ir 105 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau visi kartu – Įstatymų projektai) parengimą paskatino tai, kad Lietuvos teismai pagal gaunamų civilinių bylų skaičių yra vieni labiausiai apkrautų teismų Europos Sąjungoje – remiantis Europos Komisijos 2021 m. paskelbtos Europos Sąjungos teisingumo rezultatų suvestinės (anglų k. *EU Justice Scoreboard*) duomenimis¹, Lietuvos teismai pagal pirmosios instancijos teismuose gaunamų civilinių bylų skaičių yra ketvirtoje vietoje. Tai iš dalies susiję ir su nacionalinio teisinio reguliavimo ypatumais, pirmiausiai su tam tikrų teisinių klausimų sprendimo priskyrimu teismams. Nors teismas – tai visų pirma ginčų sprendimo institucija, galiojantys įstatymai pareigą kreiptis į teismą nustato ir tokiais atvejais, kai ginčo nėra. 2020 m. apylinkių teismuose išnagrinėtos 146 078 civilinės bylos, iš kurių 58 482 bylos dėl teismo įsakymo išdavimo, 12 817 bylų dėl teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, jeigu sutuoktiniai (pareiškėjai) turi nepilnamečių vaikų, 7 488 bylos dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu. Taigi daugiau nei 50 proc. apylinkių teismų per 2020 m. išnagrinėtų civilinių bylų sudarė nesudėtingos bylos, kuriose teismai nespėdė teisinio ginčo. Tokio perteklinio bylinėjimosi kaina – laiko ir finansiniai kaštai tiek žmonėms, tiek valstybei. Visa tai taip pat neprisideda prie efektyvaus teismų sistemos veikimo. Poreikį peržiūrėti teismų atliekamas funkcijas ir atsisakyti dalies teismų sprendžiamų klausimų taip pat akcentavo Valstybės kontrolė 2020 m. birželio 22 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-5 „Teismų sistema“.

Reaguojant į šias visuomenės ir teismų sistemos išsakomas problemas, parengti Įstatymų projektai, kurie leistų dalį apylinkių teismų funkcijų, nesusijusių su teisinio ginčo sprendimu – santuokos nutraukimą ir gyvenimo skyrium sutuoktinių bendru sutikimu patvirtinimą, kai

¹ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_2021.pdf

sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, teismo leidimus keisti vedybų sutartį, taip pat teismo leidimus nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, teismo leidimus tėvams sandoriams, susijusiems su nepilnamečio vaiko turtu, sudaryti, taip pat teismo funkcijas kai kuriais tėvystės pripažinimo atvejais, kai tarp suinteresuotų šalių nėra ginčo, – perduoti notarams, kartu užtikrinant tinkamą šių funkcijų vykdymą. Praleisto termino vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti atnaujinimo klausimo sprendimą siūloma iš teismų perduoti antstoliams. Be to, siūloma atsisakyti teismo leidimų kai kuriais atvejais, susijusiais su nuomojamo daikto kapitaliniu remontu. Šie siūlomi pakeitimai leistų reikšmingai sumažinti apylinkių teismų darbo krūvį, sukurtų papildomas prielaidas šios grandies teismų darbo operatyvumui ir kokybei pagerinti, sumažintų Įstatymų projektuose numatytiems klausimams spręsti skiriamas asmenų laiko sąnaudas. Kartu pažymėtina, kad šias funkcijas siūloma deleguoti aukštą visuomenės pasitikėjimą turinčioms neteisminėms teisinėms institucijoms, atliekančioms valstybės deleguotas funkcijas: sociologinių apklausų duomenimis², dauguma apklaustų gyventojų tarp teisinių profesijų ir institucijų labiausiai pasitiki būtent notariais ir pritaria, kad valstybė jiems perduotų daugiau funkcijų. 2020 metų sausį atliktos reprezentatyvios sociologinės apklausos³ duomenimis, 62 proc. respondentų pritaria siūlymui, kad, nesant ginčo ir nepilnamečių vaikų, santuokos nutraukimo procedūra galėtų vykti ne teisme, o notaro kabinete.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 27, 35, 80, 82, 86, 115, 162², 284, 350, 515, 577, 582 ir 608 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – CPK projektas) parengimą paskatino poreikis spręsti apylinkių ir apygardų teismų krūvio balanso problemą. Atsižvelgiant į siūlomą apylinkių teismų atlaisvinimą nuo dalies šiuo metu nagrinėjamų bylų, kuris leistų sumažinti apylinkių teismų darbo krūvį nagrinėjant civilines bylas apie 10 proc., CPK projektu dalį apygardų teismų pirmąja instancija nagrinėjamų civilinių bylų siūloma perduoti nagrinėti apylinkių teismams. Tai leistų efektyviau paskirstyti apylinkių ir apygardų teismams tenkantį darbo krūvį, sukurtų prielaidas greitesniam sudėtingesnių bylų nagrinėjimui apygardų teismuose.

CPK projektu taip pat siekiama civilinio proceso spartos, siūlant atsisakyti kai kuriais atvejais nebūtinu žodinio bylų nagrinėjimo, keičiant jį rašytiniu procesu, taip pat nustatyti bendrą taisyklę, pagal kurią, bylos nagrinėjimą atidėjus, byla nebebūtų nagrinėjama iš pradžių, o jos nagrinėjimas pradėdamas nuo to procesinio veiksmo, kurį atlikus bylos nagrinėjimas buvo atidėtas. Šiuo projektu taip pat siekiama užkirsti kelią galimam proceso vilkinimui, peržiūrint CPK nuostatas dėl galimybės apskusti teismo nutartis dėl procesinių dokumentų trūkumų šalinimo, atsižvelgiant į nusistovėjusią praktiką patikslinti kitas galiojančias CPK nuostatas. Taip pat CPK projektu siekiama įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. sausio 12 d. priimtą sprendimą byloje *Kaminskienė prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 48314/18), nustatant dalyvaujančių byloje asmenų informavimo apie kasacinio skundo priėmimo klausimą sprendžiančios atrankos kolegijos sudėtį tvarką.

CPK projektu ir kartu teikiamu Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 35, 38 ir 105 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu (toliau – ABTĮ projektas) taip pat siūloma spręsti Teisėjų tarybos identifikuotas praktines problemas, susijusias su Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 80 straipsnio 7 dalyje ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 35 straipsnio 3 dalyje numatytos žyminio mokesčio lengvatos taikymu: praktikoje pasitaiko atveju, kai bylos šalis, neprivalanti gauti procesinių dokumentų elektroninių ryšių priemonėmis, inicijuoja bylą pateikdama ieškinį ar kitą atitinkamą procesinį dokumentą, naudodamasi elektroninių ryšių priemonėmis, tačiau toliau visus kitus procesinius dokumentus teikia bei bylos procesinius dokumentus pageidauja gauti ne elektroninių ryšių priemonėmis, o paštu. Tai lemia poreikį bylą nagrinėjančiam teismui papildomai skaitmeninti bei elektroniniu parašu tvirtinti procesinių dokumentų, kuriuos popierine forma pateikė bylos šalis, inicijavusi bylos iškėlimą bei pasinaudojusi žyminio mokesčio lengvata, skaitmenines kopijas. Be to,

² <https://www.notarurumai.lt/naujienos/gyventojai-labiausiai-pasitiki-notariais-advokaturos-uzsakymu-atlikta-spinter-tyrimu-apklausa/722>

³ <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1186024/notaru-rumai-gyventojai-pritaria-taikiam-santuokos-nutraukimui-pas-notara>

bylą inicijavusiai šaliai nepageidaujant procesinius dokumentus gauti elektroninių ryšių priemonėmis, bylą nagrinėjantis teismas paprastai patiria papildomas procesinių dokumentų spausdinimo ir įteikimo išlaidas (įteikiant kitų proceso dalyvių elektroninių ryšių priemonėmis pateiktus bei teismo procesinius dokumentus). Atsižvelgiant į tai, CPK projekte ir ABTĮ projekte numatytais pakeitimais siekiama paskatinti proceso dalyvius elektroninių ryšių priemonėmis naudotis viso bylos nagrinėjimo metu, tokiu būdu sukuriant prielaidas efektyvesniam bylų nagrinėjimo išlaidų mažėjimui.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai.

Įstatymų projektus inicijavo ir parengė Teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.65 straipsnio 2 dalyje numatyta sandorį sudarančio asmens valios išreiškimo viešu skelbimu tvarka – viešas skelbimas skelbiamas paskutinės žinomos kitos sandorio šalies gyvenamosios ar verslo vietos arba viešai išreiškiančio savo valią asmens gyvenamosios ar verslo vietos laikraštyje (jeigu toks yra) ir viename iš nacionalinių Lietuvos Respublikos laikraščių, o sutartyje numatytais atvejais – sutartyje nurodytame interneto tinklalapyje. Teismas prireikus gali nustatyti ir kitokią asmens valios viešo skelbimo tvarką.

Vadovaujantis CK 3.51 ir 3.52 straipsnių nuostatomis, sutuoktinių bendru sutikimu santuoka gali būti nutraukiama tik teisme. CK 3.53 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teismas, savo sprendimu nutraukdamas santuoką, patvirtina sutuoktinių pateiktą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kurioje sutuoktiniai turi aptarti savo nepilnamečių vaikų ir vienas kito išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimus, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką bei kitas savo turtines teises ir pareigas. Šios sutarties turinys įtraukiamas į teismo sprendimą. Vadovaujantis to paties straipsnio 4 dalies nuostatomis, jeigu sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių prieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės pažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teises ir teisėtus interesus, teismas sutarties netvirtina, o bylą dėl santuokos nutraukimo sustabdo, kol sutuoktiniai sudarys naują sutartį.

Pagal CK 3.73 straipsnio 2 dalies nuostatas abu sutuoktiniai gali kreiptis su bendru prašymu į teismą dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo, jeigu dėl gyvenimo skyrium pasekmių jie yra sudarę sutartį, kurioje numato nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos, jų išlaikymo ir auklėjimo, taip pat sutuoktinių turto padalijimo ir tarpusavio išlaikymo klausimus. Bylos dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium nagrinėjamos ieškinio teisenos tvarka. Kai sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl gyvenimo skyrium pasekmių, teismas šią sutartį patvirtina, jeigu sutartis neprieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės nepažeidžia nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teisių ir teisėtų interesų. Patvirtinęs sutartį, teismas jos turinį įrašo į sprendimą (CK 3.76 straipsnio 4 dalis).

Pagal CK 3.84 straipsnio nuostatas, neatsižvelgiant į tai, kurio sutuoktinio nuosavybė iki santuokos sudarymo buvo ar po jos sudarymo yra šeimos gyvenamoji patalpa ir kilnojamieji daiktai, skirti šeimos namų ūkio poreikius tenkinti, įskaitant baldus, šis turtas yra pripažįstamas šeimos turtu. Toks turtas turi būti naudojamas tik bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Sutuoktiniai negali sutartimi pakeisti šeimos turto teisinio režimo ar jo sudėties. Vadovaujantis CK 3.85 straipsnio 2 dalies nuostatomis, jeigu sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti būtinas teismo leidimas. Tokie leidimai išduodami CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka. Bylos šiame skyriuje nustatyta tvarka paprastai nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai pats teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, nusprendžia bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka. CPK 582 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad, kai sprendžiamas klausimas dėl leidimo perleisti nuosavybės teisę į šeimos turtą, šeimos turtą įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį, teismas, atsižvelgdamas į aplinkybes, turi teisę reikalauti, kad pareiškėjas pateiktų įrodymus, patvirtinančius šeimos turtinę padėtį (pajamas, santaupas, kitą turtą, prievoles), duomenis apie perleidžiamą šeimos turtą, duomenis iš valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos apie vaiko tėvus, taip pat būsimo sandorio preliminaras sąlygas ir jo įvykdymo galimybes bei vaiko teisių apsaugos galimybes sandorio neįvykdymo atveju ir kitus įrodymus.

Pagal CK 3.188 straipsnio nuostatas be išankstinio teismo leidimo tėvai neturi teisės atlikti įvairių sandorių, susijusių su nepilnamečio vaiko turtu. Kaip ir CK 3.85 straipsnio 2 dalies atveju, tokie leidimai išduodami CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka, o, kai sprendžiamas klausimas, susijęs su vaiko teisėmis, leidimo išdavimo klausimą teismas turi spręsti atsižvelgdamas išimtinai į vaiko interesus.

Vadovaujantis CK 3.103 straipsnio nuostatomis, vedybų sutartis turi būti sudaryta notarine forma ir įregistruota vedybų sutarčių registre. Keisti vedybų sutartį galima tik teismo leidimu. Prašymai dėl tokių leidimų išdavimo taip pat nagrinėjami CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka, paprastai raštu.

Pagal CK 3.140 straipsnio 5 dalies nuostatas, jeigu vaikas gimė išsituokusiai motinai po santuokos pabaigos nepraėjus trims šimtams dienų, vaiko motina, jos buvęs sutuoktinis ir vyras, pripažįstantis save gimusio vaiko tėvu, turi teisę paduoti teismui bendrą pareiškimą, prašydami vaiko tėvu įrašyti vyrą, pripažįstantį save vaiko tėvu. Teismo nutartimi patvirtinus tokį bendrą pareiškimą, kaip vaiko tėvas įrašomas ne buvęs motinos sutuoktinis, o vyras, pripažįstantis save vaiko tėvu. Vadovaujantis CK 3.144 straipsnio nuostatomis, jei vaiko motina yra mirusi, neveiksni šioje srityje ar dėl kitų priežasčių negali paduoti pareiškimo pripažinti tėvystę su vaiko tėvu, ar tėvystės pripažinti nesutinka nepilnamečio, neveiksnaus šioje srityje ar ribotai veiksnaus šioje srityje vyro, laikančio save vaiko tėvu, tėvai ar globėjai (rūpintojai), ar raštiškai sutikimo nepatvirtina vaikas, kuriam yra suėję dešimt metų, pareiškimas dėl tėvystės pripažinimo gali būti pagrindas tėvystei registruoti, jei ši pareiškimą patvirtina teismas. Nagrinėdamas tokį pareiškimą, kai vaiko motina yra mirusi, neveiksni šioje srityje ar dėl kitų priežasčių negali paduoti pareiškimo kartu su vyru, laikančiu save vaiko tėvu, teismas turi iš vaiko tėvo pareikalauti įrodymų, patvirtinančių tėvystę.

CK 3.126 straipsnyje vieno ar abiejų sutuoktinių kreditoriams suteikiama teisė įstoti į bylą dėl turto, kuris yra bendroji sutuoktinių nuosavybė, padalijimo kaip tretiesiems asmenims, pareiškiantiems savarankiškus reikalavimus. Sutuoktinis, pareiškęs ieškinį dėl turto padalijimo, privalo pareiškime dėl ieškinio nurodyti jam žinomus bendrus sutuoktinių kreditorius ar vieno iš jų kreditorius ir apie bylos iškėlimą pranešti, nusiųsdamas jiems pareiškimo dėl ieškinio kopiją.

Vadovaujantis CK 6.492 straipsnio 2 dalimi, jeigu nuomotojas nevykdo pareigos savo lėšomis daryti išnuomoto daikto kapitalinį remontą, nuomininkas teismo leidimu įgyja teisę atlikti kapitalinį remontą ir išieškoti remonto kainą iš nuomotojo ar įskaityti tą kainą į nuomos mokesčių arba nutraukti sutartį ir išieškoti dėl sutarties nevykdymo atsiradusius nuostolius. Šiais atvejais nuomininkas privalo pateikti nuomotojui kapitalinio remonto darbų sąmatą ir sąskaitą. Pagal CK 6.493 straipsnį, jeigu nuomotojas, gavęs nuomininko pranešimą apie išsinuomoto daikto sužalojimus ar kitus rimtus trūkumus, kuriems pašalinti reikalingas neatidėliotinas kapitalinis remontas, daikto trūkumų nepašalina, nuomininkas turi teisę pradėti būtinus daikto remonto darbus ir be teismo leidimo, kai tai būtina daiktui išsaugoti, apie tai pranešti nuomotojui ir vėliau pateikti atliktų darbų vertę patvirtinančius dokumentus bei pakeistas daikto dalis. Prireikus nuomininkas būtiną daikto remontą gali atlikti nuomos mokesčio sąskaita.

CPK 27 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad apygardos teismai, kaip pirmosios instancijos teismai, nagrinėja civilines bylas, kuriose ieškinio suma didesnė kaip keturiasdešimt tūkstančių eurų, išskyrus šeimos ir darbo teisinių santykių bylas ir bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo.

CPK 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvieną bylą, iš vieno teismo perduotą nagrinėti kitam teismui šio Kodekso 34 straipsnyje numatytais atvejais ir tvarka, turi besąlygiškai priimti savo žinion tas teismas, kuriam ji perduota, ir jokie ginčai dėl to tarp teismų neleidžiami, tačiau aukštesnės pakopos teismui, konstatavusiam, kad byla, vadovaujantis šio kodekso 34 straipsnio 2 dalies 4 punktu, jam perduota neteisėtai, suteikiama galimybė nutartimi ją perduoti nagrinėti pagal teisingumą, kartu numatant teisę šalims dėl šios nutarties duoti atskirą skundą.

CPK 80 straipsnio 7 dalyje numatyta žyminio mokesčio nuolaida taikoma procesinius dokumentus ir jų priedus pateikiant teismui tik elektroninių ryšių priemonėmis, nepriklausomai nuo to, ar šalys elektroninių ryšių priemonėmis toliau naudojasi viso bylos nagrinėjimo metu. Analogiška nuostata įtvirtinta ir ABTĮ 35 straipsnio 3 dalyje.

CPK 82 straipsnio 3 dalyje statistinės informacijos apie vartojimo kainų indeksus skelbimas numatytas teisės aktams oficialiai skelbti nustatyta tvarka.

CPK 115 straipsnio 5 dalyje šalims suteikta teisė skųsti tiek teismo nutartį pašalinti procesinio dokumento trūkumus, tiek teismo nutartį grąžinti procesinį dokumentą dėl to, kad nepašalinti jo trūkumai.

CPK 162² straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad, bylos nagrinėjimą atidėjus tais atvejais, kai negalima nagrinėti bylos tame teismo posėdyje dėl to, kad neatvyko vertėjas arba kad pareikštas priešieškinis, arba kad būtina išreikalauti naujus įrodymus, arba kai teismas pasiūlo dalyvaujantiems byloje asmenims pasirūpinti tinkamu atstovavimu procese, arba dėl kitų svarbių priežasčių, byla nagrinėjama iš pradžių ir tik dalyvaujantiems byloje asmenims neprieštaraujant bylos nagrinėjimas gali būti pradėtas nuo to procesinio veiksmo, kurį atlikus bylos nagrinėjimas buvo atidėtas.

CPK 284 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad, jeigu sprendimo įvykdymo atidėjimo, išdėstymo ar sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimai nebuvo išspręsti teismo sprendimu, jie išnagrinėjami teismo posėdyje, pranešus dalyvaujantiems byloje asmenims.

Vadovaujantis CPK 350 straipsnio 1 dalimi, kasacinio skundo priėmimo klausimą sprendžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) pirmininko ar šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko iš trijų teisėjų sudaryta atrankos kolegija. CPK nenumato dalyvaujančių byloje asmenų informavimo apie atrankos kolegijos sudėtį tvarkos.

CPK 515 straipsnyje nustatyta, kad pareiškimą dėl civilinės būklės akto įregistravimo, akto įrašo atkūrimo, papildymo, pakeitimo, ištaisymo ar anuliavimo teismas visais atvejais nagrinėja žodinio proceso tvarka. Tokia pat tvarka pagal CPK 577 straipsnį taip pat nagrinėjami pareiškimai dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo teisinę reikšmę turintiems veiksmams atlikti ne teisme. Šios nuostatos nustato išimtį iš bendros CPK 443 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos taisyklės, pagal kurią teismas ypatingąja teiseną bylas nagrinėja rašytinio proceso tvarka.

CPK 582 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad, kai sprendžiamas klausimas, susijęs su vaiko teisėmis, leidimo išdavimo klausimą teismas turi spręsti atsižvelgdamas išimtinai į vaiko interesus. Kai sprendžiamas klausimas dėl leidimo perleisti nuosavybės teisę į šeimos turtą, šeimos turtą įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį, teismas, atsižvelgdamas į aplinkybes, turi teisę reikalauti, kad pareiškėjas pateiktų įrodymus, patvirtinančius šeimos turtinę padėtį (pajamas, santaupas, kitą turtą, prievoles), duomenis apie perleidžiamą šeimos turtą, duomenis iš valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos apie vaiko tėvus, taip pat būsimo sandorio preliminaras sąlygas ir jo įvykdymo galimybes bei vaiko teisių apsaugos galimybes sandorio neįvykdymo atveju ir kitus įrodymus.

CPK 608 straipsnyje numatyta, kad išieškotojui, kuris praleido terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti dėl priežasčių, teismo pripažintų svarbiomis, praleistas terminas teismo gali būti atnaujintas CPK 576-578 straipsniuose nustatyta tvarka, jeigu ko kita nenustato įstatymai. CK 1.117 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pasibaigusį atnaujinamąjį terminą gali atnaujinti teismas, jei terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių.

Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo (toliau – ES įstatymas) 31⁵ ir 31⁹ straipsniuose nustatyta, kad tais atvejais, kai pareiškėjų prašymai yra susiję su jaunesnių kaip 21 metų asmenų išlaikymo prievolėmis, atsirandančiomis dėl tėvų ir vaikų santykių, centrinės institucijos funkcijas pagal atitinkamai 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (toliau – Reglamentas (EB) Nr. 4/2009) ir 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo (toliau – Konvencija) atlieka Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus 2021 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. V-161 „Dėl centrinės institucijos funkcijų priskyrimo“ šias funkcijas pavesta vykdyti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriui. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 41 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad suinteresuoti asmenys turi teisę apskųsti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių sprendimus ir veiksmus (neveikimą) Valstybinio

socialinio draudimo fondo valdybai. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba yra privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.
Dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų.

Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2020 m. teismai išnagrinėjo 8 987 bylas dėl santuokos nutraukimo, iš jų 7 488 bylas dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu (tai sudaro 4,95 proc. visų teismų per 2020 m. išnagrinėtų civilinių bylų). Taigi bylos, kai dėl santuokos nutraukimo tarp sutuoktinių nekyla ginčų, sudaro maždaug 83 proc. (2020 m.) visų skyrybų bylų. Įvertinus Lietuvos statistikos departamento turimus duomenis apie išsituokusių porų, turinčių 0–17 metų amžiaus bendrų vaikų, skaičių (2020 m. – 4 219), darytina prielaida, kad maždaug pusė visų teismuose 2020 metais išnagrinėtų bylų dėl santuokos nutraukimo apėmė atvejus, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų. Atsižvelgiant į tai, *santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų*, funkcijos perdavimas notarams turėtų žymios įtakos bendro teismų darbo krūvio sumažėjimui.

Atkreiptinas dėmesys į *Europos Sąjungos valstybių narių teisinį reguliavimą, reglamentuojant santuokos nutraukimą*. Pažymėtina, kad dalyje Europos Sąjungos valstybių narių jau šiuo metu yra įtvirtinta galimybė nutraukti santuoką ne teismo tvarka (pavyzdžiui, Latvijoje, Estijoje, Slovėnijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Rumunijoje). Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse narėse taip pat buvo diskusijų dėl galimybės nutraukti santuoką ne teismo tvarka įtvirtinimo (pavyzdžiui, Vokietijoje, Vengrijoje).

Latvijoje santuoką sutuoktinių bendru sutikimu gali nutraukti notaras, jei sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų ir bendro turto arba jei sutuoktiniai raštu sudarė susitarimą dėl nepilnamečių vaikų globos, bendravimo teisių, vaikų išlaikymo ir bendro turto padalijimo. *Estijoje* santuoka sutuoktinių bendru sutikimu gali būti nutraukta civilinės būklės aktų registro tarnyboje arba notarine tvarka. Civilinės būklės aktų registro tarnyboje santuoka gali būti nutraukta ne anksčiau kaip po vieno mėnesio ir ne vėliau kaip po trijų mėnesių nuo pareiškimo padavimo. *Slovėnijoje* santuokos nutraukimas sutuoktinių bendru sutikimu galimas pas notarą, jei sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų. *Graikijoje* santuoką taip pat gali nutraukti notaras, o jei sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, notarui turi būti pateiktas sutuoktinių susitarimas dėl vaikų globos ir bendravimo su vaikais klausimų. *Ispanijoje* santuoką sutuoktinių bendru sutikimu gali nutraukti teismo tarnautojas arba notaras, jei sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų. *Portugalijoje* santuoka sutuoktinių bendru sutikimu gali būti nutraukta civilinio registro tarnyboje, taip pat ir tais atvejais, kai sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų. Susitarimas dėl santuokos nutraukimo pateikiamas papildomai įvertinti prokuroro tarnybai. Sutuoktiniai turi susitarti dėl turto padalijimo, tėvų valdžios įgyvendinimo klausimų. *Italijoje* sutuoktiniai, atstovaujami teisininkų, turi sudaryti susitarimą dėl santuokos nutraukimo, kuris pateikiamas prokurorui, prokuroras, be kita ko, patikrina, ar susitarimas užtikrina geriausiai vaikų interesus. Jei sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, santuoką gali nutraukti civilinio statuso pareigūnas, tokiais atvejais prokuroras nedalyvauja. *Prancūzijoje* santuoka sutuoktinių bendru sutikimu gali būti nutraukta notarine tvarka, net jei sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų (jei vaikas nepageidauja būti išklausytas teisėjo). Kiekvieną sutuoktinį turi atstovauti teisininkas, kad būtų tinkamai apsaugoti sutuoktinių interesai. Susitarimą surašo teisininkai ir jis gali būti pasirašytas po 15 dienų termino. Pasirašytas susitarimas pateikiamas tvirtinti notarui, kuris patikrina įstatyme nustatytą sąlygų laikymąsi. *Rumunijoje* santuoka gali būti nutraukta notarine tvarka, neatsižvelgiant į tai, ar sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, ar ne, svarbu, kad sutuoktiniai sutartų dėl visų su vaikais susijusių aspektų.

Įvertinus CK 3.53 straipsnio nuostatas dėl santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu teisme, darytina išvada, kad sutuoktinių tarpusavio ir jų nepilnamečių vaikų išlaikymo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, dalyvavimo juos auklėjant ir nepilnamečių vaikų bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) klausimai, taip pat kitos sutuoktinių teisės ir pareigos po santuokos nutraukimo paliekamos laisvam sutuoktinių susitarimui, kurio turinys, jeigu jis

neprieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės nepažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno iš sutuoktinių teisių ir teisėtų interesų, yra įtraukiamas į teismo sprendimą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokios bylos teisme nagrinėjamos supaprastinto proceso tvarka: vadovaujantis CPK 540 straipsnio 1 dalies nuostatomis, teismas, pripažinęs, kad tai nepakenks šeimos santykių stabilumui ir vaikų bei sutuoktinių interesams, tokias bylas turi galimybę nagrinėti rašytinio proceso tvarka, o pagal to paties straipsnio 2 dalį teismui paduoti prašymai dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu teisme turėtų būti išnagrinėti ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo jų priėmimo dienos.

Remiantis CK 3.53 straipsnio 4 dalimi, jeigu sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių prieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės pažeidžia sutuoktinių nepilnamečių vaikų ar vieno sutuoktinio teises ir teisėtus interesus, teismas sutarties netvirtina, o bylą dėl santuokos nutraukimo sustabdo, kol sutuoktiniai sudarys naują sutartį. Jeigu per šešis mėnesius nuo bylos sustabdymo dienos sutuoktiniai neįvykdo teismo nurodymų dėl sutarties turinio, teismas prašymą palieka nenagrinėta. Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) duomenimis, per 2020 m. buvo sustabdytos 155 šios kategorijos bylos (kaip minėta, išnagrinėtos 7 488 bylos), o į šį bendrą sustabdytų bylų skaičių patenka visos bylos, kurios buvo sustabdytos CPK 163, 164 straipsniuose nustatytais pagrindais (pavyzdžiui, teismui paskyrus terminą sutuoktiniams susitaikyti). Daugumoje šių bylų galutiniu teismo sprendimu prašymas dėl santuokos nutraukimo buvo patenkintas ir tik itin retais atvejais paliktas nenagrinėtu (per šešis mėnesius nuo bylos sustabdymo nepateikus teismui naujos sutarties). Įvertinus nurodytus duomenis, darytina išvada, kad sustabdomų bylų skaičius, lyginant su visų išnagrinėjamų bylų dėl santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu skaičiumi per metus, yra itin mažas. Taigi teismams teikiamos tvirtinti sutartys dėl santuokos nutraukimo pasekmių neatitinka joms keliamų reikalavimų tik itin retais atvejais, be to, trūkumus pareiškėjai per bylos sustabdymo terminą dažniausiai tinkamai pašalina.

Atsižvelgiant į jau dabar taikomą supaprastintą santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu teisme tvarką, kitų valstybių šioje srityje taikomą praktiką, teismų šiuo metu vykdomą santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, funkciją CK projektu siūloma perduoti aukštą visuomenės pasitikėjimą turinčioms teisinėms institucijoms, atliekančioms valstybės deleguotas funkcijas – notarams. Siūlomi pakeitimai būtų suderinami su šiuo metu notarų vykdomomis funkcijomis, kurių esmė – garantuoti civilinių teisių santykių teisėtumą ir stabilumą tvirtinant sandorius, turinčius ypatingą įrodomąją ir vykdomą galią, užkirsti kelią ginčytinoms situacijoms ateityje. Kartu pažymėtina, kad pagal savo esmę notarų teikiamos paslaugos yra viešosios paslaugos, kurios skiriasi nuo kitų teisių profesijų teikiamų paslaugų, notarai savo veikloje yra įpareigoti nepriklausomumo, objektyvumo (nešališkumo), profesinės paslapties, asmeninės atsakomybės ir sąžiningos konkurencijos principų, kurie leidžia užtikrinti tinkamą notarams deleguotų funkcijų vykdymą. Šiame kontekste atskirai paminėtinas notarų nepriklausomumo principas, kurio turinys yra panašus į teisėjų nepriklausomumo principą. Sutuoktiniai dėl santuokos nutraukimo bendru sutikimu turės teisę kreiptis į bet kurį savo nuožiūra pasirinktą notarą (išskyrus Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 20² straipsnio 3 dalyje nustatytus atvejus, kai notarui draudžiama atlikti įstatymų nustatytas funkcijas dėl tų santykių, iš kurių kilusiame ginče jis jau suteikė mediacijos paslaugas, taip pat Notariato įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatytus atvejus). Atkreiptinas dėmesys, kad, pritartus CK projektui, tais atvejais, kai sutuoktiniai turės nepilnamečių vaikų, santuoka sutuoktinių bendru sutikimu ir toliau galės būti nutraukta tik teisme.

Nors CK 3.54 straipsnis įpareigoja teismus būti aktyviems ir imtis priemonių sutuoktiniams sutaikyti, to paties straipsnio 4 dalyje numatyta, kad, jeigu sutuoktiniai daugiau nei vienerius metus kartu bendrai nebegyvena arba termino susitaikyti nustatymas iš esmės prieštarautų vieno sutuoktinio ar jų vaikų interesams, taip pat kai abu sutuoktiniai reikalauja nagrinėti bylą iš esmės, terminas susitaikyti nenustatomas. Atsižvelgiant į galiojančias CK 3.53 straipsnio nuostatas, kuriose įtvirtinta santuokos faktiško iširimo prezumpcija, taip pat į pirmiau paminėtus CK 3.54 straipsnio 4 dalyje numatytus atvejus, kai terminas sutuoktiniams susitaikyti nenustatomas, CK projekte siūloma nustatyti, kad sutuoktiniai, be kitų keičiamo CK 3.51 straipsnio 1 dalyje nurodytų sąlygų, taip pat turi daugiau nei metus netvarkyti bendro ūkio ir negyventi santuokinio gyvenimo. Kreipdamiesi į notarą

dėl santuokos nutraukimo pasekmių, asmenys turės pateikti notarui šias aplinkybes patvirtinančią rašytinį patvirtinimą. Siekiant išvengti skubotų sprendimų dėl santuokos nutraukimo, CK projektu taip pat siūloma nustatyti pareigą notarui, prieš tvirtinant sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, pasiūlyti sutuoktiniams susitaikyti ir iki 6 mėnesių atidėti sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių tvirtinimą. Atsižvelgiant į galiojančias CK 3.54 straipsnio 4 dalies nuostatas, pagal kurias abiem sutuoktiniams reikalaujant nagrinėti bylą iš esmės, terminas susitaikyti nenustatomas, CK 3.54¹ straipsnio 3 dalyje taip pat siūloma numatyti analogišką sutuoktinių teisę atsisakyti notaro siūlomo sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių tvirtinimo atidėjimo.

Vadovaujantis CK projektu siūlomu nauju CK 3.54¹ straipsniu, kreipiantis į notarą dėl santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu, sutuoktiniai taip pat turės pateikti sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių. CK 3.54¹ straipsnio 2 dalyje siūloma aiškiai nurodyti, kas turėtų būti aptariama šioje sutartyje: sutuoktinių vienas kito išlaikymo, taip pat kitos tarpusavio turinės teisės ir pareigos (jeigu šie klausimai neaptarti vedybų sutartyje ir (ar) jeigu turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, nepadalintas bendru sutuoktinių susitarimu, patvirtintu notarine tvarka ar teismo sprendimu). Šioje sutartyje sutuoktiniai taip pat turės nurodyti, kokios bus sutuoktinių pavardės po santuokos nutraukimo.

CK 3.54¹ straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinamos nuostatos, skirtos sutuoktinių kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugai, kai sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių aptariami sutuoktinių turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo klausimai: šioje dalyje siūlomu teisiniu reguliavimu sutuoktiniai, prieš kreipdamiesi į notarą dėl šios sutarties patvirtinimo, įpareigojami apie tai turi informuoti visus žinomus bendrus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius, suteikiant kreditoriams teisę per 30 dienų pateikti savo prieštaravimus dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimo būdo ar kitų sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių nuostatų, galimai pažeidžiančių bendrų sutuoktinių kreditorių ar vieno iš jų kreditorių interesus. Nurodytas terminas pradėdamas skaičiuoti nuo tada, kai kreditorius gauna pirmiau nurodytą informaciją. Be to, aptariamam atveju sutuoktiniai notarui taip pat turės pateikti įrodymus, kad sutuoktiniai informavo visus žinomus bendrus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius. Savo prieštaravimus kreditorius turės pateikti ne tik sutuoktiniams, bet ir pranešime nurodytam notarui, į kurį sutuoktiniai ketina kreiptis dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties patvirtinimo. Šiuo atveju notaras galės spręsti klausimą dėl santuokos nutraukimo bendru sutikimu ne anksčiau kaip praėjus 30 dienų terminui, per kurį kreditoriai galės teikti prieštaravimus. Kadangi notari nėra ginčų sprendimo institucijos, dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties tarp sutuoktinių ir jų kreditorių nepavykus rasti sutarimo, santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu klausimas turės būti sprendžiamas teisme bendra CPK nustatyta tvarka. Jeigu sutuoktiniai neįgyvendintų arba netinkamai įgyvendintų pirmiau minėtą pareigą apie santuokos nutraukimo pasekmių sutarties tvirtinimą ar jos pakeitimus informuoti savo kreditorius, CK projekto 3.54¹ straipsnio 8 dalyje siūloma įtvirtinti papildomą kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugos garantiją – teisę per vienerius metus nuo tos dienos, kai sužinojo apie sutarties dėl santuokos nutraukimą pasekmių sudarymą ar jos pakeitimą, ginčyti jų teises pažeidžiančias sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių sąlygas teismo tvarka ir reikalauti pažeistų teisių atkūrimo.

Pagal CK 3.54¹ straipsnio 4 dalies nuostatas, prieš nutraukiant santuoką bendru sutuoktinių sutikimu notarine tvarka, notaras turės įvertinti, ar toks santuokos nutraukimas atitinka šiame kodekse nustatytas sąlygas, taip pat ar sutuoktinių pateikta sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių neprieštarauja viešajai tvarkai ar iš esmės nepažeidžia vieno iš sutuoktinių teisių ir (ar) teisėtų interesų. Iš esmės panašus vertinamas atliekamas pagal galiojančias CK 3.53 straipsnio 4 dalies nuostatas, kai santuoka abiejų sutuoktinių bendru sutikimu nutraukiama notarine tvarka. Jeigu notaras pirmiau nurodytais pagrindais atsisakytų tvirtinti sutuoktinių pateiktą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, toks atsisakymas atlikti notarinį veiksma bendra CPK 511-513 straipsniuose nustatyta tvarka galės būti skundžiamas teismui. Pagal CPK 513 straipsnio 1 dalį, patenkinęs skundą, teismas notarinį veiksma panaikina arba notarą įpareigoja atlikti konkretų notarinį veiksma.

CK 3.54¹ straipsnio 5 dalyje taip pat siūloma nustatyti, kad sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių įsigalioja kitą darbo dieną po jos notarinio patvirtinimo, o CK projekto 6 straipsniu

keičiamame CK 3.66 straipsnyje nurodytą santuokos nutraukimo momentą sieti su sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių įsigaliojimu. Tokios nuostatos siūlomos atsižvelgiant į keičiamo CK 3.66 straipsnio 3 dalies nuostatas dėl duomenų apie patvirtintą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių viešo paskelbimo bei siekiant apsaugoti buvusių sutuoktinių kreditorių, taip pat kitų suinteresuotų asmenų teises ir teisėtus interesus, kurie galėtų būti pažeisti jiems nežinant apie santuokos nutraukimo faktą.

CK projektu siūlomos naujos CK 3.54¹ straipsnio 6 dalies nuostatos iš esmės analogiškos galiojančioms CK 3.53 straipsnio 3 dalies nuostatomis dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties sąlygų pakeitimo. Pažymėtina, kad šios dalies nuostatos sutartimi dėl santuokos nutraukimo sąlygų pakeitimo nesuteikia galimybės atkurti keičiama sutartimi nutrauktos santuokos. Jeigu, iš esmės pasikeitus aplinkybėms, sutuoktiniai susitartų dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties sąlygų keitimo, toks taip pat turės būti patvirtintas notaro. Tarp sutuoktinių kilus ginčui dėl santuokos nutraukimo pasekmių sutarties sąlygų keitimo, tokius ginčus bendra tvarka nagrinėtų ir savo sprendimu sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių pakeistų teismas.

Siekiant teisinio aiškumo, CK 3.54¹ straipsnio 7 dalyje siūloma papildomai aptarti sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių pripažinimo visiškai ar iš dalies negaliojančia atvejus, sąlygas ir pasekmes: vadovaujantis 7 dalies nuostatomis, jeigu sutartis iš esmės pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą ir vienam iš sutuoktinių yra labai nepalanki, taip pat jeigu yra kiti šio kodekso pirmojoje knygoje numatyti sandorių negaliojimo pagrindai, buvusio sutuoktinio reikalavimu teismas sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių gali pripažinti visiškai ar iš dalies negaliojančia. Siekiant teisinio stabilumo, šios teisės įgyvendinimą siūloma riboti laike, suteikiant galimybę tokį reikalavimą pareikšti ne vėliau kaip per metus nuo sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių įsigaliojimo. Kadangi santuokos nutraukimo faktas turi esminį poveikį asmenų teisiniam statusui, CK 3.54¹ straipsnio 7 dalyje siūloma aiškiai nurodyti, kad sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių pripažinimas visiškai ar iš dalies negaliojančia nedaro poveikio santuokos nutraukimui šios sutarties pagrindu.

Keičiamo CK 3.66 straipsnio 3 dalyje siūloma nustatyti notaro, patvirtinusio sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, pareigą duomenis apie šią sutartį ne vėliau kaip kitą darbo dieną po šios sutarties patvirtinimo teisės aktų nustatyta tvarka perduoti santuoką įregistruusiai civilinės metrikacijos įstaigai ir vedybų sutarčių registru (kuriame kaupiami ir tvarkomi duomenys ne tik apie vedybų sutartis, kurios pasibaigia nutraukus santuoką ar sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium, bet ir apie turto padalijimo faktus). Jeigu notaro patvirtintoje sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių keičiamas registruojamo daikto teisinis statusas ar iš esmės keičiamos valdymo, naudojimo ir disponavimo juo galimybės, notaras duomenis apie šią sutartį taip pat turės perduoti registro, kuriame įregistruotas tas daiktas ar daiktinės teisės į jį, tvarkytojui.

Už sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių, taip pat sutarties dėl gyvenimo skyrium ir jų pakeitimų patvirtinimą bus imamas notarinis atlyginimas, kurį tvirtins teisingumo ministras, atsižvelgdamas į Notariato įstatymo 19¹ straipsnyje nurodytus notarų atlyginimo dydžių (įkainių) nustatymo kriterijus ir suderinęs su finansų ministru. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad santuokos nutraukimą abiejų sutuoktinių bendru sutikimu perkėlus iš teismų pas notarus, skyrybų procesas bus mažiau formalizuotas, paprastesnis, lankstesnis, todėl atitinkamai galimai mažės teisinio atstovavimo šioje srityje poreikis, o tai, taip pat gerokai mažesni nei advokatų ar kitų šias paslaugas teikiančių asmenų sandorių projektų rengimo, teisinių konsultacijų notariniai įkainiai sukurs prielaidas atpiginti skyrybų procesą⁴. Be to, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 15 straipsnio 7 dalimi, prašymų dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ir sutarčių dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių parengimui asmenys turi teisę pasinaudoti pirmine valstybės garantuojama teisine pagalba.

Dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo abiejų sutuoktinių bendru prašymu, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų.

⁴ Notarinis įkainis už sandorio projekto parengimą – nuo 12 iki 33 EUR, už konsultacijos suteikimą – nuo 2 iki 48 EUR.

Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, per 2020 m. teismai išnagrino 36 bylas, *dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo abiejų sutuoktinių bendru prašymu*. Nors bylų dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo abiejų sutuoktinių bendru prašymu skaičius nedidelis ir šios teismų vykdomos funkcijos atsisakymas žymesnės įtakos teismų darbo krūviui neturės, įvertinus tai, kad tokiose bylose teismo vaidmuo taip pat iš esmės pasyvus ir apima sutuoktinių savo nuožiūra sudaryto susitarimo dėl gyvenimo skyrium pasekmių tvirtinimą, taip pat siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo, siūloma šias funkcijas taip pat perleisti notarams. Pažymėtina, kad CK projektu gyvenimo skyrium sutuoktinių bendru sutarimu tvirtinimo funkciją notarams siūloma perduoti tik tokiais atvejais, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų. Kadangi galiojančios CK 3.53 straipsnio nuostatos dėl santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu iš esmės labai panašios į CK 3.76 straipsnio nuostatas, reguliuojančias separaciją, keičiamo CK 3.76¹ straipsnyje siūloma nustatyti, kad sutarties dėl gyvenimo skyrium pasekmių tvirtinimui, keitimui ir nuginčijimui *mutatis mutandis* taikomos šio kodekso 3.54¹ straipsnio nuostatos. Kartu teikiami su CK 3.76¹ straipsnyje numatytais nuostatomis susiję galiojančių CK 3.77, 3.79 ir 5.7 straipsnių nuostatų atitinkami papildymai.

Dėl sandorių dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sudarymo.

Remiantis Nacionalinės teismų administracijos pateiktais duomenimis, 2020 m. buvo išnagrinta 12 817 bylų dėl teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, jeigu sutuoktiniai (pareiškėjai) turi nepilnamečių vaikų. Tai sudaro net 8,5 proc. 2020 m. teismų išnagrinėtų civilinių bylų skaičiaus. Taigi šių leidimų atsisakymas turėtų žymios įtakos teismų darbo krūvio mažėjimui. Teismų praktikos analizė parodė, kad tokie teismo leidimai išduodami pakankamai greitai, paprastai nuo prašymo pateikimo iki leidimo išdavimo praėjus 1-2 dienoms, tokių bylų vidutinė išnagrinėjimo trukmė – 4 dienos, jos nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka, dažniausiai rašytinio proceso tvarka. Didžiaja dalimi tokie prašymai tenkinami, o atsisakymo priežastys paprastai būna formalios (pavyzdžiui, pateikti duomenys yra neišsamūs, nepateikti visi reikiami dokumentai, prašymą dėl leidimo išdavimo pasirašo tik vienas iš sutuoktinių ir pan.). Be to, LITEKO duomenimis, minėtos kategorijos bylų dėl teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti, kuriose biudžetinė įstaiga Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos buvo įtraukta proceso dalyviu, 2020 m. išnagrinta 804. Kaip minėta, 2020 m. išnagrinta 12 817 šios kategorijos bylų, taigi tik apie 6 proc. atvejų pasitelkiama valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija. Atsižvelgiant į tai, siūloma atsisakyti šių teismo leidimų, galiojančio CK 3.85 straipsnio 2 dalyje numatant sutuoktinių pareigą užtikrinti, kad dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandorio nepilnametis vaikas nebus paliktas be gyvenamojo būsto ir nebus pažeista jo teisė į gyvenimo sąlygas, būtinas fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi. Šios nuostatos kyla iš galiojančių CK 3.163 straipsnio 1 dalies nuostatų, pagal kurias nepilnamečių vaikų teisių įgyvendinimą užtikrina tėvai, taip pat iš Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 13 straipsnio nuostatų, numatančių vaiko teisę į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi, kurią užtikrina tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą. Šios pareigos, kaip ir kitų tėvų pareigų, tinkamas įgyvendinimas bus prižiūrimas už vaiko teisių apsaugą ir gynimą atsakingų institucijų. Be to, siekiant aiškumo, CK 3.85 straipsnyje nurodoma, kad notaras prieš tvirtindamas sandorį Notariato įstatymo nustatyta tvarka įvertina, ar sudarius sandorį nepilnametis vaikas nebus paliktas be gyvenamojo būsto ir ar nebus pažeista jo teisė į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi užtikrinti, t. y. akcentuojama, kad notaras dėl aptariamo sandorio atlieka Notariato įstatyme numatytus veiksmus.

Šiame kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į galiojančias CK 3.163 straipsnio 5 dalies nuostatas, pagal kurias, jei tėvai ar globėjai (rūpintojai) vaikų teises pažeidinėja, priemonių vaikų teisėms užtikrinti gali imtis valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar prokuroras. Pagal CK 3.164 straipsnio 2 dalies nuostatas, jeigu vaikas mano, kad tėvai pažeidinėja jo teises, jis turi teisę savarankiškai kreiptis gynybos į valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją, o nuo keturiolikos metų – ir į teismą.

Be to, išiklausius į suinteresuotų institucijų šioje srityje nuomonę, kad, be kita ko, būtinybė užtikrinti vaiko teisę į būstą yra viešojo intereso dalis, todėl tai turėtų daryti ne tik vaiko atstovai pagal

įstatymą, bet ir valstybė, kartu su CK 3.85 straipsnio pakeitimais teikiami Notariato įstatymo 46 straipsnio 3 dalies pakeitimai. Šiais pakeitimais siūloma numatyti aktyvesnę notarų vaidmenį tvirtinant sandorius dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, kai šeimoje yra nepilnamečių vaikų: pagal siūlomą teisinį reguliavimą prieš tvirtinant tokį sandorį sutuoktiniai notarui turės pateikti informaciją ir ją pagrindžiančius dokumentus (dokumentus, patvirtinančius šeimos turtinę padėtį (pajamas, santaupas, kitą turtą, prievoles), duomenis apie perleidžiamą šeimos turtą, būsimą sandorio įvykdymo galimybes bei vaiko teisių apsaugos galimybes sandorio neįvykdymo atveju ir kitus reikalingus dokumentus), kad dėl tokio sandorio nepilnamečių vaikas nebus paliktas be gyvenamojo būsto ir nebus pažeista jo teisė į gyvenimo sąlygas, būtinas fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi. Prieš tvirtindamas sandorį dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, notaras taip pat turės Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje patikrinti duomenis apie nustatytus vaiko teisių pažeidimus, tėvų valdžios ribojimą bei duomenis apie tai, ar šeima iki 2018 m. birželio 30 d. buvo įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, vaiko situacijos vertinimo rezultatus ir (ar) nepilnamečiui vaikui nustatytą globą (rūpybą). Socialinės paramos šeimai informacinė sistema notarami naudojasi pagal Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. A1-172, nustatytą tvarką ir pagal Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos tvarkytojo ir duomenų gavėjo sudarytą duomenų teikimo sutartį. Jeigu yra nustatytas vienas iš minėtų atvejų, notaras turės kreiptis į valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją su prašymu pateikti informaciją, dėl kokių galimų vaiko teisių pažeidimų yra įtraukta atitinkama informacija Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje. Gavęs nurodytą informaciją iš valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos, galutinį įvertinimą, ar sudarius konkretų sandorį dėl šeimos turto bus užtikrinta tinkama nepilnamečio vaiko teisių ir interesų apsauga, atliks tokį sandorį tvirtinantis notaras.

Siekiant užtikrinti papildomą saugiklį dėl vaiko teisių ir interesų apsaugos, CK siūloma įtvirtinti, kad nepilnamečių vaikų turintys sutuoktiniai dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandorio notarinio patvirtinimo kreipiasi į nekilnojamojo daikto buvimo vietos notarą. Tokiu būdu bus užtikrinta, kad, vienam notarui atsisakius tvirtinti sandorį, nebus ieškomas kitas notaras, galintis priimti galimai palankesnę sprendimą ir patvirtinti konkretų sandorį. Atsižvelgiant į galimus atvejus, kuomet, notarui tvirtinant atitinkamus sandorius, gali kilti interesų konfliktas (pavyzdžiui, Notariato įstatymo 20, 20², 33 straipsniuose numatytais atvejais), poįstatyminis teisės aktas – Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-481, priėmus Įstatymų projektus bus papildyta nuostata dėl galimybės suinteresuotiems asmenims teikti prašymą Notarų rūmų prezidentui arba jį pavaduojančiam viceprezidentui bylą perduoti vesti kitam notarui, neatsižvelgiant į teisingumo ministro nustatytą notaro (notarų) veiklos teritoriją (panašiai, kaip numatyta minėtos metodikos 15 punkte).

Dėl sandorių, susijusių su nepilnamečio vaiko turtu, sudarymo.

Remiantis Nacionalinės teismų administracijos pateiktais duomenimis, 2020 m. buvo išnagrinėta 1111 bylų dėl kitų teismo leidimų, tarp jų ir bylų dėl leidimo išdavimo sandoriams, susijusiems su nepilnamečio vaiko turtu.

Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti vaiko teisių apsaugą, be to, į tai, kad vaiko teisių apsauga yra viešojo intereso dalis, todėl tai turėtų daryti ne tik vaiko atstovai pagal įstatymą, bet ir valstybė, tiek galiojančiu reguliavimu, tiek Įstatymų projektais ne tik būtų atsisakoma teismo leidimų kai kurių CK 3.188 straipsnyje numatytų sandorių atveju, bet ir užtikrinama vaiko teisių ir interesų apsaugos (saugiklių) sistema sudarant šiuos sandorius.

CK 3.186 straipsnio 1 dalyje jau šiuo metu nustatyta, kad tėvai privalo tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turtą išimtinai vaikų interesais, todėl kartu su CK 3.188 straipsnio pakeitimais teikiamuose Notariato įstatymo 46 straipsnio 4 dalies pakeitimuose įtvirtinama tėvų pareiga pateikti notarui įrodymus, kad dėl sudaromo sandorio nebus pakenkta nepilnamečio vaiko interesams. Notaras atitinkamai turėtų teisę reikalauti pateikti atitinkamus įrodymus.

Siekiant užtikrinti nepilnamečio vaiko interesus, CK 3.188 straipsnio 5 dalyje siūloma įtvirtinti, kad šio straipsnio 1 dalyje nurodytiems sandoriams sudaryti išankstinio teismo leidimo

nereikalaujama tik tais atvejais, kai sandoris sudaromas notarine forma, t. y. jei sandoriai būtų sudaromi paprasta rašytine forma, kai nedalyvautų notaras, tokiems sandoriams būtų išlaikytas teismo leidimo reikalavimas. Atsižvelgiant į tai, kad sandoriai, susiję su nepilnamečio vaiko turtu, gali būti nesusiję su nekilnojamuoju turtu, o nepilnamečio vaiko tėvų gyvenamosios vietos gali skirtis, siūloma įtvirtinti, kad tėvai dėl sandorio patvirtinimo kreipiasi į vaiko gyvenamosios vietos notarą. Tokiu būdu siekiama užtikrinti papildomą vaiko teisių ir interesų apsaugą ir įtvirtinti, kad, vienam notarui atsisakius tvirtinti sandorį kaip neatitinkantį vaiko interesų, nebus galimybių ieškoti kito notaro, galinčio priimti galimai palankesnę sprendimą ir patvirtinti konkretų sandorį. Atsižvelgiant į galimus atvejus, kuomet notarui, tvirtinant atitinkamus sandorius, gali kilti interesų konfliktas (pavyzdžiui, Notariato įstatymo 20, 20², 33 straipsniuose numatytais atvejais), poįstatyminis teisės aktas – Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-481, priėmus Įstatymų projektus bus papildyta nuostata dėl galimybės suinteresuotiems asmenims teikti prašymą Notarų rūmų prezidentui arba jį pavaduojančiam viceprezidentui bylą perduoti vesti kitam notarui, neatsižvelgiant į teisingumo ministro nustatytą notaro (notarų) veiklos teritoriją (panašiai, kaip numatyta minėtos metodikos 15 punkte). Siekiant aiškumo, CK 3.188 straipsnio 5 dalyje papildomai nurodoma, kad notaras prieš tvirtindamas sandorį Notariato įstatymo nustatyta tvarka įvertina, ar sudarius sandorį bus užtikrinta tinkama nepilnamečio vaiko teisių ir interesų apsauga, t. y. akcentuojama, kad notaras dėl aptariamo sandorio atlieka Notariato įstatyme numatytus veiksmus.

Kaip minėta, Notariato įstatymo 46 straipsnio 4 dalyje siūloma numatyti, kad notarui tėvai pateikia informaciją ir ją pagrindžiančius dokumentus (dokumentus, patvirtinančius vaiko turtinę padėtį (pajamas, santaupas, kitą turtą, prievoles), duomenis apie vaiko turtą, dėl kurio sudaromas sandoris, būsimo sandorio įvykdymo galimybes bei vaiko teisių apsaugos galimybes sandorio neįvykdymo atveju ir kitus reikalingus dokumentus), kad dėl tokio sandorio nebus pakenkta nepilnamečio vaiko interesams. Prieš tvirtindamas sandorį dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra nepilnamečio vaiko turtas, notaras Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje patikrina duomenis apie nustatytus vaiko teisių pažeidimus, tėvų valdžios ribojimą bei duomenis apie tai, ar šeima iki 2018 m. birželio 30 d. buvo įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, vaiko situacijos vertinimo rezultatus ir (ar) nepilnamečiui vaikui nustatytą globą (rūpybą). Jeigu įvertinus informaciją Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje notarui kiltų abejonių dėl sandorio atitikimo nepilnamečio vaiko interesams, notaras turėtų kreiptis į valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją ir prašyti pateikti informaciją, dėl kokių galimų vaiko teisių pažeidimų yra įtraukta atitinkama informacija Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje. Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija informaciją turės pateikti notarui ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo notaro kreipimosi gavimo dienos. Gavęs informaciją iš valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos, notaras galutinai įvertins, ar bus užtikrinta tinkama nepilnamečio vaiko teisių ir interesų apsauga sudarius sandorį.

Papildomai primintina, kad CK 3.185 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad, jeigu tėvai ar vienas iš jų netinkamai tvarko savo nepilnamečiam vaikui priklausantį turtą, darydami žalą nepilnamečio turtiniams interesams, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija arba prokuroras turi teisę kreiptis į teismą ir prašyti nušalinti tėvus nuo nepilnamečiui priklausančio turto tvarkymo. Kartu pastebėtina, kad CK įtvirtinti sandorių pripažinimo negaliojančiais, sandorių nuginčijimo pagrindai, todėl išimtiniais atvejais, jei dėl sandorių, susijusių su nepilnamečio vaiko turtu, būtų pažeistos nepilnamečio teisės ir interesai, teisės aktų nuostatos sudaro galimybes inicijuoti sandorių pripažinimą negaliojančiais ir taip pašalinti vaiko teisių pažeidimą.

CK 3.250 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad švietimo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, policijos ir kitokių institucijų darbuotojai, taip pat kiti asmenys, turintys duomenų apie nepilnamečius, likusius be tėvų globos, ar duomenų apie būtinumą ginti nepilnamečių teises ir interesus (piktnaudžiavimas tėvų valdžia, smurtas prieš vaiką, tėvų liga, mirtis, išvykimas ar dingimas, tėvų atsisakymas atsiimti vaikus iš švietimo, auklėjimo ar gydymo įstaigų ir t. t.), privalo apie tai nedelsdami informuoti valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją pagal vaiko ar savo gyvenamąją vietą. Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, gavusi informacijos apie galimus

vaiko teisių pažeidimus, įvertina šios informacijos pagrįstumą ir imasi Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme nurodytų veiksmų. Siekiant įtvirtinti konkretesnes nuostatas tais atvejais, jei sandorių dėl nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, ar sandorių, susijusių su nepilnamečio vaiko turtu, sudarymo procese paaiškėtų aplinkybės, sąlygojančios poreikį ginti nepilnamečių vaikų interesus, Notariato įstatymo 46 straipsnyje siūloma papildomai nustatyti, kad notaras, atsisakęs tvirtinti nurodytus sandorius ir esant CK 3.185 straipsnio 3 dalyje ar 3.250 straipsnio 1 dalyje nurodytiems pagrindams, ne vėliau kaip per penkias darbo dienas informuoja apie tai valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją.

Atsižvelgiant į minėtas CK nuostatas, taip pat į siūlomus Notariato įstatymo 46 straipsnio papildymus, taip pat kituose teisės aktuose įtvirtintą vaiko teisių apsaugos ir garantijų sistemą, manytina, kad teismo leidimų nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams ir teismo leidimų dėl sandorių, susijusių su nepilnamečio vaiko turtu, atsisakymas neigiamos įtakos nepilnamečių vaikų teisėms ir interesams nepadarys. Atsižvelgiant į siūlomus CK 3.85 straipsnio, 3.188 straipsnio ir Notariato įstatymo 46 straipsnio pakeitimus, kartu teikiamas atitinkamas CPK 582 straipsnio 7 dalies pakeitimas, atsisakant nuostatų dėl klausimų, susijusių su teismų leidimų nuosavybės teisės į šeimos turtą perleidimui, šeimos turto įkeitimui ar kitokiam teisių į jį suvaržymui išdavimu, sprendimo teisme.

Dėl vedybų sutarčių keitimo.

Nors civilinės bylos dėl *teismo leidimų keisti vedybų sutartis* išdavimo sudaro nežymią dalį visų teismų išnagrinėtų civilinių bylų skaičiaus (per 2020 m. teismai išnagrinėjo vos 15 bylų dėl vedybų sutarčių nutraukimo ar keitimo), manytina, kad šios teismo funkcijos atsisakymas taip pat būtų tikslingas. Pirmiausiai pastebėtina, kad vedybų sutarties pakeitimo tvirtinimas savo esme yra neginčijamo fakto, kad sutuoktiniai tarpusavio susitarimu nutarė pakeisti kai kuriais jų sudarytos vedybų sutarties sąlygas, patvirtinimas, o tokios funkcijos labiau būdingos notarams (žr. Notariato įstatymo 1 straipsnį), o ne teismams, vykdančioms teisingumą, kuris pirmiausiai siejamas su tarp šalių kilusio teisinio ginčo sprendimu ir teisinės taikos tarp jų atkūrimu. Tokių teismo leidimų atsisakymas taip pat supaprastintų sudarytų vedybų sutarčių keitimo procedūrą, tai leistų sumažinti šiam klausimui spręsti sutuoktinių patiriamas laiko sąnaudas. Kartu atkreiptinas dėmesys, kad atsisakius CK 3.103 straipsnio 2 dalyje numatyto teismo leidimo vedybų sutarties keitimui, galėtų bendros CK 3.106 straipsnio 1 dalies nuostatos, pagal kurias vedybų sutartis gali būti pakeista ar nutraukta bendru sutuoktinių susitarimu tokia pačia forma, kokia yra nustatyta jai sudaryti. Vadovaujantis CK 3.103 straipsnio 1 dalimi, vedybų sutartis turi būti sudaryta notarine forma. Taigi vedybų sutarties pakeitimai taip pat turėtų būti patvirtinti notaro, kuris įstatymais jam suteiktų įgaliojimų ribose užtikrintų tokių pakeitimų teisėtumą. Tarp šalių kilus ginčui dėl vedybų sutarties sąlygų keitimo, tokie ginčai būtų nagrinėjami teisme bendra CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka.

Dėl tėvystės pripažinimo.

Pagal CK 3.141 straipsnio 2 dalies nuostatas, jei vaiką pagimdė motina, kuri yra susituokusi, arba kai vaikas gimė nepaėjęs trims šimtams dienų po santuokos pasibaigimo, tėvystė gali būti pripažinta pareiškimu tik tokiais atvejais, jei yra nuginčyta vaiko motinos esančio ar buvusio sutuoktinio tėvystė. Vienintelę šios taisyklės išimtį nustato CK 3.140 straipsnio 5 dalis: joje numatyta galimybė paneigti to paties straipsnio 2 dalyje nustatytą tėvystės prezumpciją *bendru vaiko motinos, jos buvusio sutuoktinio ir vyro, pripažįstančio save gimusio vaiko tėvu, pareiškimu*. Toks bendras pareiškimas turi būti *patvirtintas teismo nutartimi*. Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2020 m. teismai išnagrinėjo 37 bylas dėl vaiko kilmės iš tėvo nustatymo, kuriose inicijuojantis byla dokumentas buvo pareiškimas arba prašymas. Atkreiptinas dėmesys, kad tėvystės pripažinimas vadovaujantis CK 3.140 straipsnio 5 dalies nuostatomis yra galimas tik tada, kai vaiko gimimas dar neįregistruotas. Nagrinėdamas tokį pareiškimą teismas nereikalauja tėvystės įrodymų, jis turi patikrinti, ar prašymą asmenys yra padavę laisva valia ir ar supranta teisinius tokio prašymo patvirtinimo padarinius. Taigi teismas, tvirtindamas CK 3.140 straipsnio 5 dalyje nurodytus pareiškimus, atlieka funkcijas, labiau artimas sandorius tvirtinančių notarų funkcijoms. Kadangi tėvystės pripažinimo instituto taikymas galimas tik nesant vaiko tėvų ir kitų suinteresuotų asmenų ginčo dėl tėvystės fakto, manytina, kad šios kategorijos bylose teismo dalyvavimas netikslingas.

Atsižvelgiant į tai, CK projektu keičiamo CK 3.140 straipsnio 5 dalyje numatyta teismine tėvystės pripažinimo tvarką siūlytina keisti, t. y. nustatyti, kad, jeigu vaikas gimė išsituokusiai motinai po santuokos pabaigos nepraėjus trims šimtams dienų, vaiko motina, jos buvęs sutuoktinis ir vyras, pripažįstantis save gimusio vaiko tėvu, turi teisę paduoti *notarui* bendrą pareiškimą, kuriame nurodo vaiko tėvu įrašyti vyrą, pripažįstantį save vaiko tėvu.

Galiojančias CK 3.140 straipsnio 5 dalies nuostatas taip pat siūloma tikslinti išplečiant čia nustatytą tėvystės paneigimo prezumpcijos tvarkos išimtį ir įtraukiant galimybę notarine tvarka patvirtinti ir tokius tėvystės pripažinimo pareiškimus, kuriuos bendrai paduoda vaiko motina, jos esamas sutuoktinis ir tėvu save laikantis asmuo. Nesant šių asmenų ginčo dėl vyro, pripažįstančio save vaiko tėvu, tėvystės, manytina, kad galiojantis teisinis reguliavimas, pagal kurį, norint pripažinti santuokoje gimusio vaiko tėvystę, turi būti nuginčyta vaiko motinos sutuoktinio tėvystė, laikytinas pertekliniu ir apsunkinančiu tėvystės nustatymo procedūras. Poreikį įtvirtinti galimybę paprastesne tvarka nustatyti vaiko kilmę iš tėvo paneigiant tėvystės prezumpciją, kai nėra sutuoktinių ir save vaiko tėvu laikančiu asmens ginčo, taip pat lemia siekis sumažinti teismų, ginčo teiseną nagrinėjančių bylas dėl esamo vaiko motinos sutuoktinio tėvystės nuginčijamo, kai tarp visų suinteresuotų šalių nėra ginčo dėl vyro, pripažįstančio save vaiko tėvu, tėvystės, darbo krūvį.

Įvertinus galiojančią teisinį reguliavimą, darytina išvada, kad tėvystės pripažinimo institutas savo esme yra administracinis institutas, o teismas šiame procese turėtų dalyvauti tik tokiais atvejais, kurie reikalauja papildomų aplinkybių ištyrimo, siekiant apsaugoti pažeidžiamų visuomenės narių teises ir teisėtus interesus (nepilnamečių, ribotai veiksmių asmenų ir pan.), pavyzdžiui, tais atvejais, kai reikalaujamas tam tikrų įstatyme nurodytų asmenų sutikimas tėvystei pripažinti, tačiau pastarieji tokio sutikimo neduoda (žr. CK 3.142, 3.144 straipsnių nuostatas). Atkreiptinas dėmesys, kad galiojančios CK 3.144 straipsnio nuostatos numato *tėvystės pripažinimo pareiškimo tvirtinimą teisme ir tokiais atvejais, kai vaiko motina dėl objektyvių priežasčių (yra mirusi, neveiksni šioje srityje ar dėl kitų priežasčių) negali kartu su savo vaiko tėvu paduoti pareiškimo pripažinti vaiko tėvystę*. Atsižvelgiant į tai, kad tokiose situacijose tarp šalių nėra ginčo dėl tėvystės, taip pat į tai, kad esami medicininiai tyrimai sudaro galimybes pateikti biologinę tėvystę patvirtinančius įrodymus, keičiamo CK 3.144 straipsnio 1 dalyje siūloma nustatyti, kad, jei vaiko motina yra mirusi, neveiksni šioje srityje ar dėl kitų priežasčių negali paduoti pareiškimo pripažinti tėvystę su vaiko tėvu, tačiau vaiko tėvas pateikia tyrimų, įrodančių biologinius tėvystės ryšius, išvada, *notaro* patvirtintas pareiškimas dėl tėvystės pripažinimo yra pagrindas tėvystei registruoti. Teismui šis klausimas galėtų būti perduodamas spręsti tokiais atvejais, kai vaiko tėvu save laikantis asmuo nepateikė tyrimų, įrodančių biologinius tėvystės ryšius, išvados ar dėl jo tėvystės kiltų kitų abejonių.

Taigi siūlomi CK 3.140 ir 3.144 straipsnių nuostatų pakeitimai, be to, kad leis atsisakyti teismų šiuo metu vykdomų jiems nebūdingų funkcijų, taip pat supaprastins tėvystės pripažinimo procedūras, kurios, augant nesusituokusiems tėvams gimstančių vaikų skaičiui, taps vis aktualesnėmis.

Atsižvelgiant į pirmiau nurodytus CK pakeitimus, kartu teikiami su šiais pakeitimais susijusias galiojančias CPK, Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo, Notariato įstatymo, ES įstatymo nuostatas atitinkamai keičiantys Įstatymų projektai.

Dėl kitų CK pakeitimų.

Įvertinant tai, kad vis didesnę populiarumą įgyja internetinėje erdvėje veikiančios visuomenės informavimo priemonės, CK 1.65 straipsnio 2 dalyje siūloma nustatyti, kad sandorį sudarančio asmens valia viešai gali būti skelbiama ne tik vietos ir nacionaliniame laikraščiuose, bet ir atitinkamų visuomenės informavimo priemonių interneto tinklalapiuose. Atsižvelgiant į tokiu būdu išplečiamas asmens valios išreiškimo viešu skelbimu formas, taip pat į sutartinių santykių specifiką, kartu siūloma atsisakyti perteklinės ir praktikoje iš esmės netaikomos nuostatos, kad teismas prireikus gali nustatyti ir kitokią asmens valios viešo skelbimo tvarką.

CK 6.493 straipsnyje jau šiuo metu yra įtvirtinta, kad tais atvejais, kai nuomotojas, gavęs nuomininko pranešimą apie išsinuomoto daikto sužalojimus ar kitus rimtus trūkumus, kuriems pašalinti reikalingas neatidėliotinas kapitalinis remontas, daikto trūkumų nepašalina, nuomininkas turi teisę pradėti būtinus daikto remonto darbus ir be teismo leidimo, kai tai būtina daiktui išsaugoti.

Atsižvelgiant į tai, laikytina, kad CK 6.492 straipsnio 2 dalyje numatyta nuomininko teisė atlikti kapitalinį remontą teismo leidimu yra perteklinė, be to, praktikoje ji iš esmės netaikoma, todėl jos siūloma atsisakyti. Jei, nuomininkui savo lėšomis atlikus išsinuomoto daikto kapitalinį remontą CK 6.493 straipsnio nustatyta tvarka, nuomotojas nesutiktų atlyginti tokio remonto išlaidų, kilęs ginčas galėtų būti sprendžiamas teisme bendra tvarka.

Dėl CPK projekto.

CPK projektu siūloma nuo 40 000 eurų iki 100 000 eurų padidinti ieškinio sumos, nuo kurios civilinės bylos pirmąja instancija priskiriamos apygardų teismams, ribą. Toks siūlomas pakeitimas leistų efektyviau paskirstyti apylinkių ir apygardų teismams tenkantį darbo krūvį, sukurtų prielaidas greitesniam sudėtingesnių bylų nagrinėjimui apygardų teismuose.

Nacionalinės teismų administracijos pateiktais duomenis, apygardų teismuose 2020 m. ginčo teiseną išnagrinėtos 646 civilinės bylos, kuriose ieškinio suma buvo nuo 40 000 iki 100 000 eurų. Taigi šių bylų nagrinėjimo perkėlimas apylinkių teismams turėtų žymų poveikį apygardų teismų darbo krūviui: skaičiuojant pagal 2020 m. statistinius duomenis (apygardų teismai 2020 m. pirmąja instancija išnagrinėjo 5 103 civilines bylas), pritarus siūlomiems CPK 27 straipsnio pakeitimams, bendras apygardų teismų pirmąja instancija nagrinėjamų civilinių bylų skaičius sumažėtų apie 13 proc. Kita vertus, apylinkių teismams, kurie per 2020 m. pirmąja instancija išnagrinėjo 146 078 civilines bylas, toks siūlomas pakeitimais nelemtų žymesnio šios teismų grandies darbo krūvio padidėjimo (bendras krūvis nagrinėjant civilines bylas padidėtų vos 0,44 proc.).

CPK 27 straipsnio 1 punkte numatyta ieškinio suma, kurią pasiekus civilinės bylos pirmąja instancija tampa teisingos apygardų teismams, paskutinį kartą buvo didinta tik 2011 m. spalio 1 d., kai nuo 2003 m. galiojusi 100 000 litų (arba 28 962 eurų) riba buvo padidinta iki 150 000 litų (arba 43 443 eurų). Nors ši suma buvo papildomai peržiūrėta 2017 m. liepos 1 d., ją sumažinant iki 40 000 eurų, pagrindinis šios sumos mažinimo tikslas buvo siekis padaryti galiojančias CPK 27 straipsnio 1 punkto nuostatas patogesnes praktiniam taikymui. Atsižvelgiant į per 10 metų laikotarpį, per kurį minėta suma nebuvo didinta, išaugusią šalies ekonomiką, vidutinio darbo užmokesčio, prekių ir paslaugų kainų augimo rodiklius⁵, manytina, kad CPK 27 straipsnio 1 punkte nustatytos ieškinio sumos didinimas yra tikslingas ir savalaikis, taip pat leidžia tinkamai atsižvelgti į civilinės apyvartos šalyje dinamiką, kuri tiesiogiai lemia ir šioje srityje kylančių civilinių ginčų bei dėl jų reiškiamų civilinių ieškinių brangimą.

Siekiant operatyvesnio civilinių bylų nagrinėjimo, CPK projekte numatyti šie pakeitimai:

1) siūloma keisti CPK 35 straipsnio 1 dalį, atsisakant galimybės aukštesnės pakopos teismui, konstatavusiam, kad byla pažeidžiant teisingumo taisykles jam perduota neteisėtai, ją perduoti nagrinėti pagal teisingumą. Projekto rengėjų nuomone, nepriklausomai nuo teismų grandies, teismai neturėtų tarpusavyje ginčytis dėl bylų pagal teisingumą jiems perdavimo teisėtumo ir pagrįstumo, kadangi tokie ginčai ne tik daro neigiamą poveikį civilinių bylų nagrinėjimo operatyvumui, bet apskritai mažina visuomenės pasitikėjimą visa teismų sistema. Atsisakius minėtų CPK 35 straipsnio 1 dalies nuostatų, tokiais atvejais, kai byla pagal teisingumą būtų perduota aukštesnės pakopos teismui, galiotų bendra CPK 35 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, pagal kurią kiekvieną bylą, iš vieno teismo perduotą nagrinėti kitam teismui šio kodekso 34 straipsnyje numatytais atvejais ir tvarka, turi besąlygiškai priimti savo žinion tas teismas, kuriam ji perduota, ir jokie ginčai dėl to tarp teismų neleidžiami;

2) siūloma keisti CPK 162² straipsnio 4 dalyje nustatytą taisyklę, CPK projekte prioritetą teikiant bylos nagrinėjimui nuo to procesinio veiksmo, kurį atlikus bylos nagrinėjimas buvo atidėtas, ir tam nereikalaujant išankstinio byloje dalyvaujančių asmenų pritarimo. Svarbu pažymėti, kad siūlomais šios nuostatos pakeitimais dalyvaujantiems byloje asmenims suteikiama teisė kreiptis į teismą su prašymu, kad byla, kurios nagrinėjimas buvo atidėtas, būtų nagrinėjama iš pradžių. Tai leistų sutrumpinti atidėtos bylos nagrinėjimo teisme procesą, kartu sukuriant procesines priemones tinkamai atsižvelgti į dalyvaujančių byloje asmenų teises ir teisėtus interesus;

⁵ Pavyzdžiui, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje nuo 2011 m. spalio mėn. išsaugo 2,25 karto.

3) siūloma keisti CPK 284 straipsnio 2 dalies nuostatas, pagal kurias sprendimo įvykdymo atidėjimo, išdėstymo ar sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo klausimai, kai jie nebuvo išspręsti teismo sprendimu, nagrinėjami teismo posėdyje, pranešus dalyvaujantiems byloje asmenims. Siekiant operatyvesnio šių klausimų sprendimo, CPK projekte siūloma nustatyti, kad šie klausimai sprendžiami rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantiems byloje asmenims paliekant galimybę prašyti šiuo klausimus spręsti žodinio proceso tvarka, taip pat numatant teismui galimybę, nustačius, kad tai būtina, inicijuoti šių klausimų nagrinėjimą žodinio proceso tvarka;

4) CPK projektu kartu siūloma CPK 515 straipsnyje nustatytą pareiškimų dėl civilinės būklės akto įregistravimo, akto įrašo atkūrimo, papildymo, pakeitimo, ištaisymo ar anuliavimo, taip pat CPK 577 straipsnyje nustatytą pareiškimų dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo teisinę reikšmę turintiems veiksams atlikti ne teisme privalomą nagrinėjimą žodinio proceso tvarka taisyklę keisti nauja bendra taisykle, pagal kurią šie pareiškimai būtų nagrinėjami rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai šiuos klausimus žodinio proceso tvarka prašo spręsti bent vienas dalyvaujantis byloje asmuo arba teismas pripažįsta, kad šiuos klausimus būtina nagrinėti žodinio proceso tvarka. Tai leistų paspartinti šios kategorijos bylų nagrinėjimą. Be to, šios CPK projekto nuostatos leistų tinkamai atsižvelgti į bendrą CPK 443 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą taisyklę, pagal kurią teismas ypatingą teiseną bylas paprastai nagrinėja rašytinio proceso tvarka, taigi, žodinis tokios kategorijos bylų nagrinėjimas turėtų būti numatytas tik tokiais atvejais, kai jis yra objektyviai būtinas.

CPK projekte numatytais CPK 80 ir 86 straipsnių pakeitimais siekiama paskatinti proceso dalyvius elektroninių ryšių priemonėmis naudotis viso bylos nagrinėjimo metu, tokiu būdu sukuriant prielaidas efektyvesniam bylų nagrinėjimo išlaidų mažėjimui. Atsižvelgiant į tai, keičiamo CPK 80 straipsnio 7 dalyje siūloma nustatyti, kad 75 proc. žyminio mokesčio lengvata taikoma tik tokiais atvejais, kai šalis ne tik elektroninių ryšių priemonėmis pateikia teismui procesinius dokumentus ir jų priedus, bet ir kai kartu išreiškia pageidavimą procesinius dokumentus gauti tik elektroninių ryšių priemonėmis. Kartu siūloma sistemiskai papildyti CPK 86 straipsnį nauja 3 dalimi, kurioje būtų nustatyta, kad, jeigu šalis bylos nagrinėjimo metu atsisako procesinius dokumentus gauti tik elektroninių ryšių priemonėmis ir buvo taikyta šio kodekso 80 straipsnio 7 dalyje nurodyta žyminio mokesčio lengvata, šalis primoka trūkstamą žyminį mokesį. Neprimokėjęs žyminio mokesčio, būtų taikomos galiojančios CPK 86 straipsnio 3 dalies nuostatos, pagal kurias, jeigu šalis žyminio mokesčio neprimoka, ieškinys gali būti paliktas nenagrinėtas visas arba ta reikalavimų dalis, už kurią žyminis mokeskis neprimokėtas. Analogiškomis nuostatomis siūloma papildyti ABTĮ 35 straipsnį, kuriame numatytas žyminio mokesčio lengvatos elektroninio ryšių priemonėmis teismui pateikus skundus (prašymus, pareiškimus) taikymas. Atsižvelgiant į galiojančias CPK 86 straipsnio 3 dalies ir 87 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatas, pagal kurias, šaliai neprimokėjęs trūkstamo žyminio mokesčio, ieškinys paliekamas nenagrinėtu, o sumokėtas žyminis mokeskis ar jo dalis grąžinami, analogiškomis nuostatomis papildomi ABTĮ 38 ir 105 straipsniai.

Atsižvelgiant į tai, kad statistinė informacija apie vartojimo kainų indeksus nėra tvirtinama atskiru teisės aktu, CPK 82 straipsnio 3 dalies pakeitimais siūloma atsisakyti šios informacijos skelbimo teisės aktams oficialiai skelbti nustatyta tvarka, numatant jos skelbimą Oficialiosios statistikos portale, kaip tai jau daroma praktikoje.

CPK 115 straipsnio 5 dalies pakeitimais siūloma iš esmės grįžti prie iki 2011 m. spalio 1 d. galiojusios šios dalies redakcijos, atsisakant čia numatytos galimybės atskiruojų skundu skųsti teismo nutartį pašalinti procesinio dokumento trūkumus, kadangi asmuo jau turi galimybę atskiruojų skundu skųsti teismo nutartį, kuria procesinis dokumentas grąžintas dėl to, kad nepašalinti jo trūkumai. Manytina, kad tokio skundo padavimas yra pakankama procesinį dokumentą pateikusių asmenų teisių garantija, o galimybės papildomai skųsti teismo nutartį pašalinti procesinio dokumento trūkumus suteikimas nepagrįstas ir netikslingas, taip pat sukuria prielaidas šalims vilkinti procesą. Šis pakeitimas kartu leistų sumažinti teismų darbo krūvį nagrinėjant atskiruosius skundus dėl tokių teismo nutarčių.

CPK 350 straipsnio pakeitimais siūloma įtvirtinti tvarką, pagal kurią dalyvaujantys byloje asmenys būtų informuojami apie kasacinio skundo priėmimo klausimą sprendžiančios atrankos

kolegijos sudėtį. Numatoma, kad atitinkama informacija būtų skelbiama LAT interneto tinklalapyje, be to, apie atrankos kolegijos sudėties pasikeitimą dalyvaujantys byloje asmenys būtų informuojami tiesiogiai. Tokiu būdu, be kita ko, siekiama visapusiškai įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) 2021 m. sausio 12 d. priimtą sprendimą byloje *Kaminskienė prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 48314/18) (toliau – Sprendimas). Sprendime konstatuotas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas, kadangi nei Lietuvos nacionalinėje teisėje, nei teismų praktikoje nebuvo numatyta teisė kasacinį skundą teikiantiems asmenims ar jų advokatams gauti informaciją, kokios sudėties atrankos kolegija ir kada nagrinės kasacinio skundo priėmimo klausimą, tokiu būdu sudarant prielaidas įgyvendinti nušalinimo teisę. Siekiant operatyviai reaguoti į Sprendime pateiktus išaiškinimus, LAT pirmininko 2021 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. 1T-24 buvo patvirtintos Atrankos kolegijų sudarymo taisyklės, kurių 4 punkte ir 7.4, 7.5 papunkčiuose numatyta dalyvaujančių byloje asmenų informavimo apie atrankos kolegijos sudėtį tvarka. Siekiant, kad atitinkamos taisyklės būtų įtvirtintos įstatymo lygiu, siūloma jas įtraukti į CPK pakeitimo projektą.

CPK 608 straipsnio pakeitimais siūloma nustatyti, kad praleisto termino vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti atnaujinimo klausimą spręstų ne teismas, o antstolis, tokiu būdu mažinant teismų darbo krūvį ir sutelkiant visus pagrindinius įgaliojimus vykdymo procese antstoliui. Vadovaujantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, per 2020 m. buvo išnagrinėtos 1025 bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo (CPK 576-578 straipsniai). Išanalizavus teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad vienos iš dažniausiai pasitaikančių tokių bylų yra dėl prašymų atnaujinti praleistą terminą vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti. Teismų praktikoje išaiškinta, kad, sprendžiant, ar terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, vertintinas svarbia priežastimi nurodomų aplinkybių pobūdis: tai gali būti tam tikri įvykiai (pavyzdžiui, nenugalimos jėgos aplinkybės, liga ir pan.), kurie nepriklauso nuo asmens valios, trečiųjų asmenų, susijusių (pavyzdžiui, giminaičiai, atstovai ir pan.) arba nesusijusių (pavyzdžiui, teismas, kitos institucijos ir pan.) su terminą praleidusiu asmeniu, taip pat paties terminą praleidusio asmens veiksmai ir šių veiksmų nulemtos aplinkybės. Svarbia įstatyme nustatyto termino praleidimo priežastimi laikytinos tik termino eigos metu buvusios aplinkybės, nepriklausančios nuo terminą praleidusio asmens valios ir objektyviai sutrukdžiusios jam laiku pačiam ar per atstovą atlikti teisinį veiksma, kuriam nustatytas terminas. Laikytina, kad tokias išieškotojo nurodytas aplinkybes galėtų įvertinti pats antstolis, kuris pagal šiuo metu įtvirtintą teisinį reguliavimą yra atsakingas už visą vykdymo procesą. Antstolio sprendimas dėl termino atnaujinimo būtų įforminamas patvarkymu, kuris, siekiant užtikrinti proceso objektyvumą ir nešališkumą, galėtų būti skundžiamas teismui bendra CPK 510 straipsnyje nustatyta tvarka. Kartu pastebėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 3 straipsnio 1 dalį antstolis privalo vadovautis veiklos teisėtumo, civilinio proceso principais, sąžiningai atlikti profesines pareigas. Be to, remiantis Antstolių įstatymo 13 straipsnio 1 dalimi, už teisės aktų pažeidimus jam gali būti taikoma šiame įstatyme nustatyta drausminė atsakomybė. Taigi įstatymuose įtvirtinti saugikliai yra pakankami, kad užtikrintų antstolio veiklos nešališkumą.

Kartu su šiais CPK pakeitimais taip pat siūloma patikslinti CK 1.117 straipsnį ir numatyti, kad pasibaigusį atnaujinamąjį terminą gali atnaujinti ne tik teismas, bet įstatymų nustatytais atvejais – ir kiti subjektai. Pažymėtina, kad, pritarus siūlomiems pakeitimams, Sprendimų vykdymo instrukcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352, turės būti nustatyta, kokio dydžio vykdomosios bylos administravimo išlaidos apmokamos antstoliui, prašant atnaujinti terminą. Šiame kontekste turėtų būti orientuojamasi į tai, kad pagal CPK 80 straipsnio 1 dalies 9 punktą ypatingosios teisenos bylose mokamas 50 eurų žyminis mokestis – siektina, kad, kreipiantis su tuo pačiu klausimu ne į teismą, o į antstolį, procesas iš esmės nepabrangtų.

Dėl ES įstatymo projekto.

Įvertinus praktikoje jau susiklosčiusią ir pasiteisinusią situaciją, pagal kurią tais atvejais, kai pareiškėjų prašymai yra susiję su jaunesnių kaip 21 metų asmenų išlaikymo prievolėmis, atsirandančiomis dėl tėvų ir vaikų santykių, centrinės institucijos funkcijas pagal Reglamentą (EB) Nr. 4/2009 ir Konvenciją atlieka Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius, ES įstatymo 31⁵ ir 31⁹ straipsniuose siūloma atitinkamai patikslinti, kad šias centrinės institucijos

funkcijas atlieka Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba *arba jos paskirtas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius*.

Be to, atsižvelgiant į klausimų, susijusių su jaunesnių kaip 21 metų asmenų išlaikymo prievolėmis, jautrumą, taip pat siekį šiuos klausimus išspręsti įmanomai operatyviau, tokiu būdu apsaugant ir vaiko interesus gauti tinkamą išlaikymą, siūloma ES įstatymo 31⁵ ir 31⁹ straipsniuose numatyti, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos arba jos paskirto Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinio skyriaus sprendimams, priimtiems atliekant centrinės institucijos funkcijas, peržiūrėti netaikoma įstatymuose nustatyta privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka. Tai, be kita ko, leistų užtikrinti kompetencijų, susijusių su centrinės institucijos funkcijų atlikimu, koncentravimą būtent Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniame skyriuje (t. y. Klaipėdos skyriuje). Asmuo, nesutinkantis su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinio skyriaus sprendimu, priimtu atliekant centrinės institucijos funkcijas, galėtų šį sprendimą savo pasirinkimu skusti arba tiesiogiai teismui, arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (vadovaujantis Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo 5 straipsniu).

Dėl Įstatymų projektų nuostatų įsigaliojimo.

Kadangi didžioji dalis CPK projekto nuostatų ir ABTĮ projekto nuostatos bus taikomos tik po jų įsigaliojimo pradėtoms nagrinėti byloms, siekiant teisinio aiškumo, siūloma atidėti Įstatymų projektų nuostatų įsigaliojimą iki 2023 m. sausio 1 d. Toks siūlymas taip pat teikiamas atsižvelgiant į tai, kad Įstatymų projektų nuostatos dėl dalies apylinkių teismų funkcijų atsisakymo įsigaliojotų 2023 m. sausio 1 d.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

CK projekte siūlomi pakeitimai leistų apie 10 proc. sumažinti apylinkių teismų darbo krūvį nagrinėjant civilines bylas, tokiu būdu sukuriant realias prielaidas teismų darbo operatyvumo ir kokybės gerinimui, taip pat supaprastintų CK projekte numatytų klausimų sprendimą, sumažintų šiems klausimams spręsti skiriamas asmenų laiko sąnaudas.

Kituose Įstatymų projektuose siūlomo teisinio reguliavimo pasekmės aptartos šio aiškinamojo rašto 4 dalyje.

6. Galima priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Priimti įstatymai neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Galima priimtų įstatymų įgyvendinimo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

CPK pakeitimai sukurtų teises prielaidas greitesniam ginčų sprendimui ir teisinės taikos tarp šalių atkūrimui, o tai darytų teigiamą poveikį verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Įstatymų projektų atitiktis strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai atitinka strateginio lygmens planavimo dokumentus. Įstatymų projektais prisidedama prie Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72, 195.2 punkte numatyto siekio – tęsti teisinio reguliavimo peržiūrą, atsisakant teismams nebūdingų funkcijų, efektyvinant teisinį procesą ir tokiu būdu sumažinant teismams tenkančių bylų krūvius ir padidinant teismų darbo kokybę, efektyvumą, greitį – įvykdymo.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Siekiant Įstatymų projektuose siūlomus pakeitimus inkorporuoti į teisinę sistemą, priimti naujų, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios kitų galiojančių įstatymų nereikės.

10. Įstatymų projektų atitiktis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, įstatymų projektų sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymų projektuose nepateikiama naujų sąvokų ir sąvokas įvardijančių terminų, todėl projektai nevertintini Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei.

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus. CPK projektu, be kita ko, įgyvendinamas šio aiškinamojo rašto 4 dalyje nurodytas EŽTT sprendimas.

12. Įstatymų įgyvendinimui reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai.

Įstatymų projektuose siūlomiems pakeitimams įgyvendinti reikės atitinkamai papildyti ar patikslinti šiuos įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus:

- Vedybų sutarčių registro nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 13 d. nutarimu Nr. 1284;
- Įkainių už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas sąrašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymu Nr. 57;
- Notarų gyventojams teikiamų teisinių paslaugų poreikių vertinimo metodiką, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-481;
- Notaro profesinės veiklos dokumentų saugojimo terminų rodyklę, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. 1R-254;
- Notarinio registro, tvirtinamųjų įrašų ir notarinių liudijimų formų pildymo taisyklės, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 1R-64;
- Notarinių veiksmų ir notaro pajamų bei išlaidų ataskaitos pateikimo tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2011 m. vasario 3 d. įsakymu Nr. 1R-44;
- Civilinės būklės aktų registravimo taisyklės, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1R-334;
- Sprendimų vykdymo instrukciją, patvirtintą Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352.

Taip pat prireikus bus keičiami ar priimami kiti įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti.

Įstatymų projektų nuostatų įgyvendinimas papildomų valstybės biudžeto lėšų nepareikalaus.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Įstatymų projektais teikiami pagrindiniai siūlymai apsvaistyti Civilinio proceso kodekso priežiūros komitete, kuris sudarytas teisingumo ministro 2013 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. 1R-55, ir Civilinio kodekso priežiūros komitete, kuris sudarytas teisingumo ministro 2013 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. 1R-54. Rengiant Įstatymų projektus, įvertintos minėtų komitetų posėdžių metu pateiktos komitetų narių įžvalgos ir pasiūlymai.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis.

Reikšminiai Įstatymų projektų žodžiai, kurių reikia jam įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, yra „santuokos nutraukimas notarine tvarka“, „gyvenimo skyrium patvirtinimas notarine

tvarka“, „teismo leidimas“, „teisingumas“, „žyminis mokestis“, „rašytinio proceso tvarka“, „bylos perdavimas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.